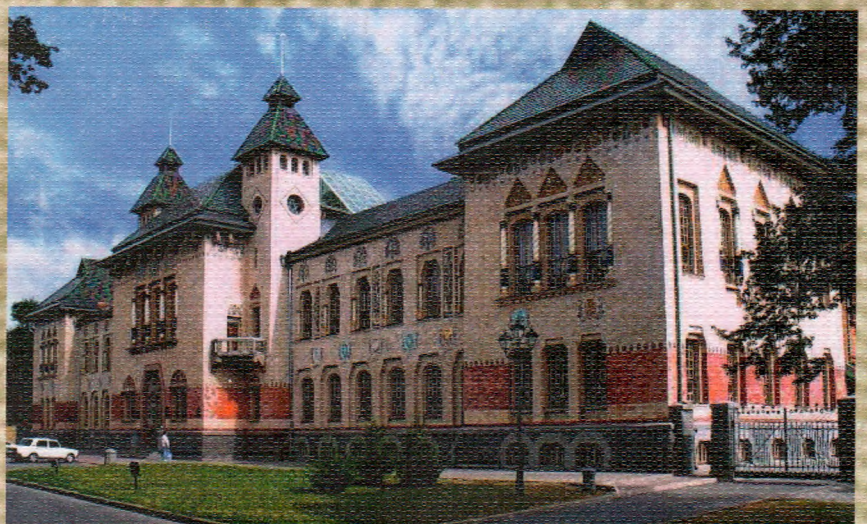

ЕТНОДИЗАЙН
У КОНТЕКСТІ ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ

КНИГА ДРУГА

Полтава
2024

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Державний університет інфраструктури та технологій (Київ)
Полтавська обласна державна адміністрація
Полтавська академія неперервної освіти
ім. М.В. Остроградського
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка
Академія Норманістсько-Економічна (Польща)
Товариство Редакторів Ріозобісзней ім. Вроніслава Р. Треніовського (Польща)
Науково-культурологічне українське товариство «Країни» (США)
Міжнародна організація об'єднаних українських громад Канади
«Четверта хвиля» (Канада)

ЕТНОДИЗАЙН У КОНТЕКСТІ ВИПРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Збірник наукових праць

КНИГА ДРУГА

Полтава
2024

ISBN 978-617-8231-92-7

УДК 7.012.392 (=161.2)

Е 88

Рекомендовано до друку
Вченою радою Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка
Протокол № 15 від 28.06.2024 р.

Рецензенти:
Андрощук І.П. – доктор педагогічних наук, професор;

Бутенко В.М. – доктор педагогічних наук, професор;

Курчак М.С. – доктор педагогічних наук, професор;

Редакційна колегія:

Антонович Є.А. – заступник головного редактора, завідувач кафедри етнодизайну, графіки і
реклами Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, професор;

Гриньова М.В. – головний редактор, ректор Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка, доктор педагогічних наук, професор;

Срібна Ю.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету технологій та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Титаренко В.П. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.
Короленка;

Цина А.Ю. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка.

Етнодизайн у контексті відродження української національної ідентичності та європейської
інтеграції. Кн. 2 : зб. наук. праць / редкол. : гол. ред. М.В. Гриньова, упоряд. і відп. ред.
Є.А. Антонович, А.Ю. Цина та ін. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. 295 с.
У збірнику опубліковано наукові статті, в яких розкрито теоретико-методологічні засади розвитку
етнодизайну в контексті відродження української національної ідентичності та європейської інтеграції.
Розглянуто на науковця, докторантів, аспірантів, магістрів, викладачів і студентів закладів вищої
освіти.

ISBN 978-617-8231-92-7

© Гриньова М.В., Антонович Є.А.,
та ін., 2024

ДОСЯГНЕННЯ У СФЕРІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ЕТНОКУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА ТА ЕТНОДИЗАЙНУ

УДК 7.07.745

Олександр Вервич
(Луцьк, Україна)

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ДИТЯЧА ІГРАШКА В СИСТЕМІ ТРАДИЦІЙНО- ПОВУТОВОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНЬ

Анотація. Іграшка – пам'ять етносу, нації, народу, людина про своє історичне та
докладніше минуле. Культура іграшки – важливий елемент загальної культури нації.
Народна іграшка має невідчужимі якості та значні виховні можливості. Українська
народна іграшка продовжує надавати про свій народ, його землю, суспільство та історичне
призначення. Проведене дослідження дозволило підтвердити визначену для апробації
етнотезу про те, що акористання народної іграшки у вихованні сприяє прилученню дитини
до духовного, естетичного, побутового досвіду народу, а традиційна іграшка волинки
займає одне з чільних місць у їх родово-національній культурі.

Ключові слова. Народна дитяча іграшка, волинки, Волинь, етапи розвитку,
традиції, українська народна іграшка.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням інтересу людства до своїх
духовних джерел і традиційної спадщини поколінь. Щоб з'ясувати роль феномену народної
іграшкової культури у вдосконаленні виховної системи української родини, було проведено
дослідження змістових особливостей видів народної іграшки волинки.

Українська іграшка, як і саме життя нашої нації, сягає глибокої давнини. Проста,
вигодована з природних матеріалів, вона зберігала в собі сили землі і сонця, тепло рук
різних людей. Здавалося б, це дитяча забавка, не варта уваги дорослої серйозної людини. Та
завжди були по всій Україні майстри, які знаходили особливий сенс у виготовленні іграшок
для дітей.

Першим збирачем і дослідником української народної іграшки був священик із
Суботина Марко Грушевський. У 1904 році була надрукована його праця «Дитячі забавки та
ігри усюди. Збірання по Чернігівщині, Київській губернії». Крім того, ватомий внесок у
дослідження традиційної народної іграшки зробили О. Найден, Д. Фіголь. На значущість
народної іграшки вказували відомі педагоги С. Русова, А. Макаренко [1, 6, 8].
Мистецтвознавчі аспекти української народної іграшки постійно перебувають у центрі уваги
й сьогодні. Дослідники розкривають основні етапи розвитку народної іграшки, окреслюють її
художню специфіку, декларують іграшку як самобутнє культурне явище.

Мета: дослідити особливості народної іграшки мешканців Волині та її роль у
збереженні сімейних традицій.

Висхід основного матеріалу. Волинська традиційна іграшка теж має глибоке
історичне коріння та своєрідні особливості. Без іграшок не обходилася жодна родина, вони
були необхідним елементом дитячого періоду життя. На місцевому діалекті їх називали
«чачкою», «чечкою», «цачкою». Виготовляли дитячу іграшку зазвичай із доступного
матеріалу, в домашніх умовах (глина, овіч, фрукти, соломка, льон, деревина, мотузки). Іноді
замовляли в майстрів або купували на ярмарках. Іграшки минулих часів у музейних
збірниках і приватних колекціях дозволяють ознайомитися зі світоглядом наших предків,
їхніми уявленнями про виховання дітей. На відомій світлинці юна Леся Українка
сфотографована з граблями, що свідчить про шанобливе ставлення батьків родини

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВИТИ, ЕТНОКУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА ТА ЕТНОДИЗАЙНУ

Лілія Андреева (Віля Церква, Україна) ЕТНОДИЗАЙНЕРСЬКІ ЦІЛІ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ ЯК НЕВІД'ЄМНОГО ЧИННИКУ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В СТУДЕНТІВ.....	168
Микола Бизянок, Надія Якуленко (Полтава, Україна) ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ВИПИВКИ ТА КИЛИМАРСТВА: ВИТОКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	179
Вікторія Бондаренко, Наталія Трезуб (Харків, Україна) ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕТНОДИЗАЙН-ОСВИТИ В ХАРКІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ АКАДЕМІЇ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ.....	180
Олександр Босий (Київ, Україна) ДІЯЛЬНІСТЬ ІКОНОПИСНО-РЕСТАВРАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНІ «ВИРОДЖЕННЯ» В КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	185
Наталія Бртенко (Полтава, Україна) ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕСТЕТИЧНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	191
Олена Вардана (Полтава, Україна) ВИВЧЕННЯ УЧНЯМИ ЕЛЕМЕНТІВ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ ПІД ЧАС ГРУПОВИХ ЗАНЬ.....	195
Дмитренко Віталій (Полтава, Україна) РЕШЕТИЛІВСЬКА ВИПИВКА ЯК ОБ'ЄКТ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДИЩИНИ.....	198
Аліна Зозуля, Олена Зозуля (Львів, Україна) ДЕКОРАТИВНИЙ ЖИВОПИС: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА СТИЛІЗАЦІЯ НАТУРНИХ МОТИВІВ.....	201
Марія Краєвуж (Київ, Україна) МУЗЕЙ «СОЛОМ'ЯНЕ ДІВО».....	205
Романа Струтинська, Микола Бизянок (Полтава, Україна) КОСІВСЬКИЙ МУЗЕЙ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СТРУТИНСЬКОГО (ІСТОРИЧНІ ВІХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВОЮ).....	214
Дмитро Курик (Чернівець, Україна) ДЕРЕВ'ЯНИЙ СВЯТКОВИЙ ТАРИЛЬ (ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ).....	214
Роман Кошуні, Андрій Степанюк (Львів, Україна) ТРАДИЦІЇ ТА НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОДЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ЕСТЕТИКИ СЕЛЯНСЬКОЇ САДИВИ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ.....	214
Віктор Мозговий (Хмельницький, Україна) НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ В АРХІТЕКТУРІ ТА ДИЗАЙНІ.....	214

Юрій Орманський (Львів, Україна)
ІКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-
ЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ГРУПОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....

168

Лілія Омич (Київ, Україна)
МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ Й ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ І СОЦІАЛЬНОЇ ГРУПИ.....

174

Ірина Пилипів (Решетилівка, Україна)
РЕШЕТИЛІВСЬКИЙ КІЛТКОВИЙ КИЛИМ.....

179

Лілія Полонина-Васильєва, Маргарита Шинкарьова (Львів, Україна)
РАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ.....

180

Лілія Цимбалюк (Львів, Україна)
ОВІНІНІ ТА ВІНУТРИНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОСТОМА В УКРАЇНІ:
ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС.....

185

Ірина Чернявська, Дарина Ровечин (Київ, Україна)
РАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЛЮДИНИ В ОБРАЗОВИМУ МИСТЕЦТВІ ТА
ДИЗАЙНІ В КОНТЕКСТІ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛЮДСТВА.....

191

Юрій Шногун, Антоніна Шногун (Київ, Україна)
ВЕРХІСТЬ ТА ПОСТАТЬ ІВАНА ФРАНКА. АКТУАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ
БРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ.....

195

Ірина Велень (Ужгород, Україна)
ДЛЯ – ЗІ СЛАВИ І НУДЬГІ.....

198

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВИТИ, ЕТНОКУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА ТА ЕТНОДИЗАЙНУ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ірина Вардана, Тетяна Ніколасе, Катерина Шлак (Київ, Україна) УСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК КОСТОМА ПІД МЕТОЮ РОЗРОБКИ ОДЯГУ ДЛЯ СПОРТИВНИХ ТАНЦІВ В ЕТНІЧНОМУ СТИЛІ.....	201
Ірина Воронська (Миколаїв, Україна) ПІСНЯ-ОБЕРГ МІКОЛАЙВИЧНИНІ ЯК УСОБЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ ВІДНА УКРАЇНИ.....	205
Ірина Гаєвська (Високий, Україна) ІВІДАННЯ ПЕРЕСОБЛЕННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІСТЕТИЧНОГО КОЛЕДЖУ – КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ОСНОВ АДІЦІЙНОЇ МАТЕРІАЛЬНОЇ І ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ.....	208
Ірина Гараєва (Львів, Україна) НОМЕН ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ.....	214

Рисунок 5 – Розпис житла

Висновки. Нові технології будівництва істотно змінюють українські міста. На основі цього і змінюється дизайн архітектурних споруд, який поєднується із дизайном ХХІІІ – ХІХ століття та дизайном сьогодення. Застосовуючи у собі традиції оформлення будинків наших пращурів та особливості дизайнерських поглядів сьогодення. Тому на нашу думку таке поєднання є доцільним, оскільки ми завжди пам'ятаємо про традиції наших предків та надалі зможемо створювати цікаві мотиви в архітектурі та дизайні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко В. Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ століття (національний та глобалізаційний аспекти) : дис. д-ра мистецтвознавства: 05.01.03 / Львівська національна академія мистецтв // В. Я. Данилюк. - Львів, 2006. - 92 с.
2. Асєєв Ю. С. Архітектура Київської Русі / Ю. С. Асєєв. Київ : Будівельники, 1969. - 189 с.
3. Данилюк А. Г. Українська хата / А. Г. Данилюк. - Київ : Наукова думка, 1991. - 110 с.
4. Ткач О. В. Традиції народного житлового будівництва в сучасній українській архітектурі / О. В. Ткач, Н. С. Сиваш. // Спротельство, матеріаловедення, малюностроєння. - 2017. Вип. 99 - С. 172 - 178.

УДК 378.091.12.011-051:745/749

Леонід Оршанський
(Дрогобич, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО- ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Анотація. У статті розкрито сутність педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва як системної системи різних параметрів (норми етики, художньо-образна виразність, система традиційних цінностей тощо) та сукупності духовних сил, естетичних чором виду мистецтва, дія яких може бути актуалізована в спеціально створених умовах та за наявності певних чинників для досягнення поставлених педагогічних цілей. Визначено умови використання педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва у підготовці майбутніх учителів, зокрема в контексті розвитку його здатності до творчої самореалізації. Наведено методичні поради використання педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти.

Ключові слова: педагогічний потенціал, народне декоративно-ужиткове мистецтво, майбутній учитель, освітній і виховний процеси, педагогічний заклад вищої освіти.

Зміна орієнтирів суспільного розвитку ставить нині нові вимоги до сучасної освіти, професійної педагогічної діяльності майбутнього вчителя. Спостерігається яскраво виражена тенденція включення освіти в контекст культури в цілому і народної культури зокрема. В умовах соціокультурної модернізації, гуманітаризації й етнізації освіти одним із нагальних надань вищої педагогічної школи є творча самореалізація особистості майбутнього вчителя [1]. У зв'язку з цим особливою актуальністю набуває проблема розвитку творчих здібностей студента на основі педагогічного потенціалу української національної культури, зокрема й народного декоративно-ужиткового мистецтва.

З іншого боку, проблемами сучасної вищої педагогічної освіти, що призвели до необхідності її кардинального реформування, пов'язані не лише зі зміною соціально-економічних, політичних й інших суспільних реалій, а й із затосренням певних суперечностей самого освітнього процесу, однією з яких є відчуження (відторгнення) змісту педагогічної освіти від суб'єкта освітньої діяльності – майбутнього вчителя. Це відчуження полягає, зокрема, й у тому, що вища педагогічна освіта часто, на жаль, проявляє свою відстороненість від індивідуальності, втрачаючи найважливішу складову своєї сутності, пов'язану зі суб'єктивністю учасників освітнього процесу.

У сучасних соціально-економічних умовах потенційні можливості та ресурси народного декоративно-ужиткового мистецтва вселяють надію на подолання цього відчуження, оскільки воно розширює діапазон освітнього простору для реалізації постійно мінливих соціокультурних потреб студентської молоді. Звідси, педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового предкаданого мистецтва набуває серйозної ваги, інтегуючи потужним засобом формування мотивації до пізнавальної діяльності та розширення соціокультурного простору для творчої самореалізації особистості. Це пов'язано й з тим, що відродження і розвиток народної художньої творчості поступово й неухильно наближає на духовний світ молоді людини (тут варто згадати хоча б про нині модний День мшіванки).

Таким чином, дбаючи про збереження і розвиток народного декоративно-ужиткового мистецтва, педагогічний заклад вищої освіти формує у студентів почуття приналежності до рідного народу, зберігаючи тим самим духовні імперативи та моральні норми, вироблені попередніми поколіннями українців. Це спонується передовсім розвитку національних і національних почуттів, формування національної самовідомості, самоідентичності. З іншого боку, поєднуючи єдині народне декоративно-ужиткове мистецтво поступово виражає свої позиції в передачі духовно-моральних норм і цінностей, а значить, і в регулюванні соціальної поведінки студентської молоді. Воно вже не так ефективно, як зовсім нещодавно, забезпечує розв'язання проблем, пов'язаних, наприклад, із соціалізацією особистості, інформуванням національної ідентичності тощо.

В умовах реалізації ідей і положень Нової української школи, в сучасній освітній системі починає спостерігатися інтерес до творчого початка особистості майбутнього вчителя. Одним із важливих аспектів професійної підготовки майбутнього педагога стає розвиток у нього здатності до творчої самореалізації на основі отриманих культурологічних і мистецьких знань, набутих умінь і навичок у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва. Пошук педагогічних засобів актуалізації творчого потенціалу студентів ставить певне місце критерій етнокультурної доцільності мистецько-освітнього простору педагогічного вишу. Таким чином, єдиність етнокультурного та мистецько-освітнього простору має стати необхідною умовою формування не просто вчителя в тій чи іншій професійно-педагогічній сфері, а й активної творчої особистості з високим рівнем національної самовідомості та патріотичності. Про це свідчать і та обставина, що інтегративний простір України, володіючи високим творчим потенціалом, живе і

розвивається на основі культурних традицій і регіональних мистецьких особливостей народного декоративно-ужиткового мистецтва.

На основі цього розглянемо сутність педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва в контексті виховання творчої, активної особистості, оскільки проблема творчої самореалізації молодих людей є сьогодні однією з найактуальніших у педагогічній науці та практиці.

Щоб найбільш повно розкрити сутність педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва, звернемося до етимології цього поняття. Потенціал (від лат. *potentia* – сила, мідь) в академічному тлумачному словнику української мови тлумачиться як «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері» [2]. Отже, потенціал – це джерело, можливість, засоби, запаси, які можуть бути використані для досягнення певної мети. Поняття «потенціал» як педагогічна категорія характеризується наявністю тих можливостей і засобів, які мають виховну спрямованість.

Зростаючий інтерес до вивчення педагогічних компонентів культури і прагнення вчених ефективно застосовувати для досягнення педагогічних цілей різні можливості та ресурси народної культури зумовили активне вивчення особливого культурно-педагогічного феномена – педагогічного потенціалу культури (В. Бутенко, І. Зязюн, Г. Падалик, О. Рудницька, О. Шевнюк та ін.). Педагогічний потенціал окремих культурних явищ, таких як мова, традиції, фольклор, народна культура представлений в широкому спектрі досліджень (О. Балдинюк, М. Лещенко, В. Немескей, О. Олч, Л. Савенкова та ін.).

Під педагогічним потенціалом народного декоративно-ужиткового мистецтва нами розуміється синтетична система різних параметрів (норми і смисли, художньо-образна виразність, народного декоративно-ужиткового мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей, система традиційних цінностей тощо) та сукупності духовних сил, вирастаних цим видом мистецтва, для яких може бути актуалізована в спеціально створених умовах та в наявності певних чинників для досягнення поставлених педагогічних цілей.

Слід зазначити, що педагогіка народної художньої творчості завжди була заповнена важливим складовою педагогічної науки, яка вибрала в себе все найкраще з досвіду та пропонує, зокрема, різні способи виховного впливу на особистість засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва. Специфіка здійснення наступності народної культури, де етнокультурні традиції є визначальними, полягає в створенні етнокультурного середовища педагогічного закладу вищої освіти через «внутренню» в культурі зв'язи, напрацьовані й закріплені багатовіковою історією суспільного розвитку. Важливо, що атмосфера різноманітних етнокультурних традицій оточувала майбутнього вчителя з перших днів перебування й упродовж усього періоду навчання у вищій. При цьому народне декоративно-ужиткове мистецтво повинно представляти єдине ціле зі всією сукупністю духовно-матеріальних зв'язків молоді людини з навколишнім світом і бути нерозривним пов'язаним із усіма сторонами його пізнавальної і творчої діяльності. У цих умовах вплив на різні сфери свідомості студента відбувається природним шляхом, без нав'язування ззовні та здійснюється самою його життєдіяльністю.

Звідси, педагогічний досвід звернення до народного декоративно-ужиткового мистецтва на основі інтеграції різних видів художньої творчості та його імпронізації дозволяє студентам: по-перше, краще зрозуміти національне і загальнолюдське в культурі свого народу; по-друге, розвинути педагогічну і мистецьку спрямованість у певному виді народного декоративно-ужиткового мистецтва; по-третє, підвищити свій творчий потенціал розвинути креативні здібності. Однак це відбувається лише в єдності естетичних, соціальних, моральних позицій та пізнавально-творчої мотивації, які на основі розв'язання різних складних творчих завдань може привести в майбутньому до творчої самореалізації мистецтва, так і професійно-педагогічної діяльності.

У зв'язку з цим процес підготовки майбутнього вчителя в контексті розвитку його здатності до творчої самореалізації стає більш ефективним, якщо:

- педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва розглядається як один із засобів формування світоглядних установок, збагачення особистісних творчих характеристик і якостей, а також професійних компетенцій, пов'язаних з передачею творчого начала своїм вихованцям;

- в зміст освіти студентів педагогічного вишу включено вивчення різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва в усьому розмаїтті їх функцій, технологій формування і технік декорування;

- процес освоєння народного декоративно-ужиткового мистецтва в межах його аксіологічного, художньо-творчого та методичного компонентів розглядається з позицій різнобічної художньо-практичної та педагогічної підготовки студентів;

- система форм і методів педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва має на меті особистісне, професійне та художньо-творче становлення здібностей з подальшого розвитку традицій національної культури.

Виходячи з цього, педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва складається з потенціалу таких його функцій, як: ціннісна функція (природовідповідність, культурологічність, світоглядність тощо); соціально-культурна функція (етнокультурна, естетична, утилітарна, комунікативна, дозвільна та ін.); освітня функція (інформаційна, пізнавальна, виховна, розвивальна, екологічна, здоров'язберігаюча тощо). Кожна з цих функцій своєрідно впливає на різні сфери особистості майбутнього вчителя і на розвиток його здатності до творчої самореалізації.

До розглянутих вище функцій народного декоративно-ужиткового мистецтва ми поклали такі компоненти, як: аксіологічний (збереження та передача від покоління до покоління духовно-моральних цінностей та ідеаль етносу); художньо-естетичний (розвиток комунікативний (розвиток культури міжнародного спілкування в процесі освоєння культурних цінностей і традицій різних етнічних груп українців) тощо).

Окремо наголосимо на взаємозв'язку педагогічного закладу освіти і різноманітних складів культури в процесі розвитку здатності студента до творчої самореалізації. Цей зв'язок доцільний як в художньо-творчому, так і в культурно-просвітницькому аспектах, оскільки конкретні твори народного декоративно-ужиткового мистецтва здатні впливати на формування у студентів естетичних уподобань й увчелень про різні його види і сфери використання. Певна відповідальність тут лежить на викладачах, педагогічна діяльність яких викликає ключовий характер мистецьких, культурологічних, етнографічних художньо-екологічних дисциплін, які розкривають зв'язок конкретного художнього ремесла з культурними традиціями українського народу. Звідси, важливою видається проблема формування змісту етнохудожньої підготовки майбутніх учителів, співвіднесення його з потребою, мистецтвознавством і педагогікою, а також історико-культурними особливостями кожного окремого регіону України. У зв'язку з цим важливо, щоб у програмі різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва. Необхідно відокремитися від односторонньої орієнтації на уніфіковане вивчення лише академічного мистецтва і прагнути до пошуку шляхів прилучення студентів до різних видів і жанрів народної художньої культури.

Як показує практика, попит на предмети традиційних народних художніх промислів і ремесел часто «співіснує» з відсутністю елементарних знань у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва. В цьому випадку особливої актуальності набуває формування у майбутнього вчителя стійких уявлень про те, що традиційна вітчизняна культура не

обмежується в своєму значенні лише споживчою цінністю декоративно-ужиткового виробу в колоритному чи композиційному виконанні, а є глибинним історичним і мистецьким підґрунтям українського етносу. Тому формування у студентів здатності бачити і розуміти справжню красу народної творчості, вміння відрізнити її від суцасного кітчу вимагає певного досвіду спілкування зі справжніми зразками народної культури. Однак такий досвід сьогодні студенти часто не можуть набутися самостійно, оскільки народна традиція в її споконвічній формі практично витіснена з повсякденного життя. Саме тому такий шпаст народної культури, як декоративно-ужиткове мистецтво, потребує особливої актуалізації.

У цьому сенсі освітній процес у педагогічному закладі вищої освіти вимагає певної організації мистецько-освітнього простору, наповнення його духом творчості. Це зумовлює особливу роль університетського музейного середовища, яке, для прикладу, створене у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського завдяки зусиллям професора В. Бойчука та його колег і студентів. Важливими елементами такого мистецько-освітнього простору є художні виставки, вернісажі, майстер-класи тощо, де через зразки художньої творчості студентів і викладачів відтворюється культурна атмосфера, властива певній регіональній народній культурі.

Педагогічний потенціал народної декоративно-ужиткового мистецтва полягає також у тому, що здійснюється взаємодія почуттів й емоцій студента в нерозривному зв'язку з його творчою діяльністю. Цей взаємозв'язок простежується, наприклад, при спостереженні обрядів і святкових дій в народній культурі, коли ті чи інші жарти народної художньої творчості, вкпичаючи і декоративно-ужиткове мистецтво, складають органічну єдиність цілісного культурного явища творчого характеру. При цьому чинниками емоційно-чуттєвого впливу на студента виступає не тільки духовна складова художньої творчості, а й предметно-матеріальна атрибутика (одяг, начиння, меблі, реманент та ін.). Все це, власне, і сприяє більш ґлибокому входженню студента в атмосферу творчого діяства, наприклад, в процесі виконання творчих робіт або будучи учасником певного традиційного обряду чи народного свята. Тим самим створюються передумови для розкриття творчого потенціалу студента на основі особистого інтересу та здібностей.

Звісно, для цього необхідно створити певну творчу базу й умови, де б студенти відчували себе творцями, що реалізують власні ідеї та проекти. Цьому, зокрема, можуть сприяти такі методичні поради:

- викладачеві необхідно уникати суто оповідального способу передачі нових знань (якраз важливою є візуальна складова методики навчання);
- більшість занять мають відбуватися за алгоритмом: «відтнути образ – усвідомити його сенс – виявити своє ставлення до нього»;
- заняття проводити в комбінованій організаційній формі, яка передбачає послідовний індивідуальних, групових і колективних форм творчої діяльності;
- визнати важливість включення в організаційну структуру заняття елементів евристичної дискусії, диспуту, полеміки, особливо при аналізі проектів майбутніх декоративно-ужиткових виробів;
- культивувати цінсне уявлення про художню образність народного декоративно-ужиткового мистецтва, яке складається на основі комплексного впливу різних видів народного мистецтва й інших жарів народної творчості.
- Слід зазначити, що педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва, що відображає, в широкому сенсі, заняття творчістю, розвиває у студентів індивідуальність і самобутнє бачення світу речей, спонукає до творчої самореалізації. Хоча зрозуміло, що обсяг освоєного студентами культурологічного і художньо-мистецького матеріалу та діапазон проявів їх творчого потенціалу в них буде різним. А оскільки не всі студентів, з однаковим характером, здібностями, вправністю і результатами навчання, то цьому випадку на допомогу приходять творчі ситуації проблемного характеру, які в

занятках народним декоративно-ужитковим мистецтвом можуть служити свого роду діагностичними імперативами.

Однак у процесі розвитку творчих здібностей, набуття студентами навичок в тому чи іншому виді народного декоративно-ужиткового мистецтва, вектор навчання передовсім є зорієнтованим на формування інструментальних компонентів інтелекту та художньо-творчих дій. Ця думка підкріплюється тим, що у процесі навчання в педагогічному закладі вищої освіти навчально-творчі завдання часом не дають змоги студентам використовувати створені ними художні образи для творчого самовираження й актуалізації накопиченого досвіду у вигляді зорових вражень, чуттєвих переживань, асоціацій та уявлень. Водночас вони, як способи художнього вираження, можуть створюватися лише у процесі розвитку художнього та творчого ставлення до навколишньої дійсності. Результатом цього згодом стає відкриття нових сторін і граней цієї дійсності, які перетворюються на даниї в художню реальність. Тому важливо, щоб в мистецько-освітньому просторі вищу створювався такий смисловий алгоритм: особистісне ставлення до навколишньої дійсності – виявлення художніх якостей цієї дійсності – перетворення її в художню реальність. Це може стати, на наше переконання, ключем у пошуку способів самореалізації творчої особистості. Крім оволодіння професійними навичками і певною академічною грамотністю, у вищі необхідно створити можливості для формування у студентів образного мислення й умінь «бачити» та критично аналізувати художню реальність.

Таким чином, виходячи з вище сказаного, педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва найм розглядається як важливий чинник розвитку діяльності студентів до творчої самореалізації, під яким розуміємо педагогічний ресурс, пов'язаний з ціннісними, світоглядними, художньо-естетичними та виховними засобами, котрими володіють народні образи декоративно-ужиткового мистецтва як підфункціонального явища національної художньої культури.

Педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва в розвитку діяльності студентів до творчої самореалізації може бути використаний за активного чуття викладача, який покликаний не лише дидактично грамотно управляти процесом творчої роботи, а й скеровувати їхню діяльність в потрібне русло згідно від тих завдань, які перед ними поставлені. Більше того, викладачеві необхідно створювати творчу обстановку, котра сприяє встановленню емоційної атмосфери при роботі над розробкою проекту, та посередовано допомагати студентам в організації діяльності, пов'язаної, зокрема, з вивчення технологій виготовлення і техніками оздоблення декоративно-ужиткових виробів, творчим оформленням композицій, підборі кольорової гами тощо.

Створювана викладачем емоційно-психологічна атмосфера, в якій проявляються особистісні якості студента, його емоції, переживання, а також індивідуальні психологічні й фізіологічні особливості, суттєво впливає на розвиток творчої самореалізації студентів і на певний результат – творчий продукт. При цьому, який би вид народного декоративно-ужиткового мистецтва не вивчався, теоретичні знання, які студенти набувають на цих занятках, є важливою базою для ґлибокого розуміння законів і принципів створення форм і композицій декоративно-ужиткових виробів. Ці ж теоретичні знання дають змогу студентам помітно аналізувати естетичну та художню цінність творів народного декоративно-ужиткового мистецтва, проникати в сутність гармонійної композиційної побудови елементів, підбору кольорової гами. Також важливо зазначити, що систематичність і послідовність у розвитку творчої самореалізації виражаються в поступово зростаючій індивідуальності студентів, яку вони демонструють у процесі роботи над тим чи іншим творчим проектом і зниженні ролі викладача в управлінні процесом цієї творчості.

Як свідчить освітня практика, педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва в розвитку здатності студентів до творчої самореалізації у процесі навчання не передбачає обов'язкового отримання заздалегідь прогнозованого результату, а

допомагає формувати певні компоненти творчої самореалізації, включаючи саморозвиток і творчі здібності. А це сприяє формуванню позитивної мотивації до творчої діяльності, конструюючи певні рішення, які сприяють розвитку особистості. Саме на цій основі у них часто виникає потреба в пошуку таких умов, які б дозволили проявити свої творчі здібності. У цьому, на наш погляд, полягає педагогічний потенціал народного декоративно-ужиткового мистецтва в розвитку здатності студентів до творчої самореалізації.

На закінчення наголосимо, що сьогодні народне декоративно-ужиткового мистецтво має посісти чільне місце у формуванні культурного, освіченого та творчого читателя. Завдяки автентичному матеріалу народної художньої творчості майбутні педагоги повинні впродовж усього періоду навчання у вищій освітній установі копіювати мистецьку мову українського народу, його традиції та звичаї, усвідомлювати пов'язані з ними духовно-моральні цінності, а головне – знаходити себе у творчій самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Языон І.А. Культура в контексті політики та освіти. *Мистецтво та освіта*. 1998. №2. С. 4-5.
2. Потенціал. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/protencial>

УДК 31.36:39-7.71.72.75

Олена Огинь (Київ, Україна) МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ Й ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ І СОЦІАЛЬНОЇ ГРУПИ

Анотація. У статті акцентовано значення мистецтва у вираженні та формуванні соціокультурної ідентичності особистості і соціальної групи. На основі аналізу стилістики особистості мистецтва архітектури та живопису сформульовано відмінності соціокультурних ідентичностей представників західноєвропейської та слов'янської культур. Наголошено на важливості збереження й збагачення національної культури мистецтва як «коренів» національно-культурної ідентичності українського народу, а також на необхідності поширення серед української молоді знань про національну культуру особистості українців та залучення молодих людей до культурно-мистецької діяльності як ефективного засобу виховання національної етипи.

Ключові слова: ідентичність, ідентифікація, національний характер, український народ, мистецтво, культура, мистецькі стилі, мистецтвознавство, архітектура, живопис.

В умовах глобалізації та діджиталізації сучасного світу набувають нового змісту в багатовекторності процесів ідентифікації особистості, що вимагає від соціальних інститутів спрямування своєї діяльності на формування в ній водночас різних ідентичностей: етнічної, національної, європейської, глобальної, електронної, цифрової, культурної, промислової тощо. Взаємозв'язок і взаємодія цих ідентичностей, засоби й механізми їх становлення та навіаки, розмінання, наслідки різноспрямованості процесів ідентифікації для людини та для країни, в якій вона живе, ще недостатньо досліджені, а тому утворюють своєрідну зону невизначеності.

Разом з тим, ці процеси потребують сьогодні ґрунтовного наукового осмислення та невідкладного пошуку шляхів управління ними на рівні діяльності державних органів місцевої влади. Адже кожна із зазначених вище ідентичностей відображає сутнісні риси та ідеологію певної соціальної групи і конститується на основі властивості їй картини світу, цінностей і

пріоритетів, які, будучи домінуючими для однієї соціальної групи, не визнаються або взяті під сумнів іншою. Це несе у собі значне соціальне напруження й може мати небезпечні наслідки.

Прикладом тому є святкування в Україні у 2020 році Дня Перемоги і дискусія у медіа-просторі з приводу назви війни з фашистською Німеччиною та визначення дат її початку й кінця. Не менш напружена «ідеологічна боротьба» розгорнулася в українському суспільстві навколо виступу волинського школяра Максима Ткачука на пісенному конкурсі «Stars of the Albion» (Лондон, Велика Британія) з піснею «Смуглянка», у якому одна частина інтернет-спільноти побачила «зраду» і «пообіцяла», а інша майстерне виконання улюбленого народом піснечного твору. Таким чином пісенне мистецтво стало полем відстоювання й зіткнення різних «прайд», в яких антагоністично виявилися соціальна та культурна ідентичності представників різних соціальних груп українського суспільства.

Отже, мистецтво, з одного боку, є маркером соціокультурної ідентичності особистості, а з іншого – надзвичайно впливовим засобом її формування.

Дослідження цих функцій мистецтва набуває сьогодні особливого значення для України, оскільки наша держава вступила у лобову боротьбу ідеологій і політичних спроб змістити цивілізаційний та генетичний код українців. А в цій ситуації кожна людина повинна робити свій екзистенційний вибір, у якому і виявиться й формуватиметься її соціальна, культурна, етнічна, національна та ін. ідентичності.

Різним аспектам проблеми становлення ідентичності особистості й соціальної групи присвятили свої праці філософи (В. Абушенко, Г. Гачев, П. Рікер, Ю. Хабермас, Д. Чижовський, Д. Юм, П. Юрєв, та ін.), історики (М. Грушевський, І. Огієнко, М. Попович та ін.), письменники, етнографи та фольклористи (О. Воропай, Р. Геращенко, В. Гнатюк, В. Митрополів, С. Килипиник, М. Костомаров, Т. Рильський та ін.), мовознавці (С. Тарасов, С. Тер-Минасова, Н. Уфимцева та ін.), соціологи (П. Сорокін, А. Сомононов та ін.), психологи (Е. Еріксон, О. Леонтєв, М. Серов, Е. Холл, Г. Хофстед та ін.), педагоги (Г. Ващенко, Ю. Кузьменкова, Г. Філіпчук та ін.).

Соціальні функції мистецтва та його вплив на соціалізацію й соціокультурну ідентифікацію особистості і соціальної групи стали предметом наукової уваги Ю. Ворона, Г. Ващенко, Г. Гачева, І. Языон, О. Кришун, І. Петрової, Л. Фейнберга та ін.

Але, незважаючи на значний інтерес вчених і філософів до проблеми впливу мистецтва на процеси етнічної та соціокультурної ідентифікації, до цього часу поза їх увагою лишилися стилізові особливості мистецтва як маркери й водночас засоби формування соціокультурної ідентичності в особистості і соціальної групи.

Тому метою нашої статті є аналіз стилістичних особливостей слов'янського та західноєвропейського мистецтва як маркерів і засобів формування соціокультурної ідентичності в представників цих культур.

Аналіз культурних відмінностей Східної й Західної Європи засвідчує, що останні виявляються передусім у домінуючих мистецьких стилях, характерних для культур народів, що їх населяють. Зокрема, у православній християнській культурі східних слов'ян відсутні початки та романські стилі, натомість набувають розповсюдження бароко і класицизм. Кожен із зазначених вище стилів, зумовлюючи національно-культурну ідентичність своїх носіїв, має як позитивні, так і негативні риси.

Аналізуючи їх, В. Бібіхін називає небезпечною готику її красівість, ірраціональність, «фототаріфічність» у зображенні людського тіла, а також сухість, доктринерство, «аполітичність», вважаючи, що, можливо, вони стали передумовою появи інквізиції саме у західноєвропейських країнах. Небезпека ж бароко закладена, на думку дослідників, у першій до зовнішніх ефектів, надзвичайній помпезності, які мають на меті компенсувати внутрішню нестачу цього світу за рахунок кількісних показників у мистецтві (великої кількості і надлишковості архітектурних та скульптурних деталей [2, с. 266-267], пишноти барочної